

VASARAS SAULGRIEŽI.

Vectētiņš ar Krami atlaidušies dārzā kļavas ēnā. Viņš tomēr nevar mierīgi gulēt, kaut kas ir ienācis prātā.

VECTĒTIŅŠ pamet bērniem ar pirkstu: Bērni, panāciet šurpu!

INA un ULDIS pieskrien: Jā, vectētiņ!

VECTĒTIŅŠ: Vai redzējāt, ko māmiņa virtuvē dara?

INA: Nezinu, laikam vāra pusdienu.

VECTĒTIŅŠ: Nē, nē, viņa sien Jāņu sieru. Vai arī jums nebūtu laiks gatavoties Jāņu dienas svinēšanai?

ULDIS: Ko mēs varam darīt? To jau tikai lielie!

INA: Es zinu, es redzēju: Jāņos visi dzied "līgo!", kurina uguni, dažiem ir galvā vainagi. Kāpēc?

VECTĒTIŅŠ: Labi, tad par to drusku aprunāsimies. Jāņi ir mūsu senais svinamais laiks. Vēl tagad visur, kur dzīvo latvieši, svin arī Jāņus. Tos svin arī citas Eiropas tautas, tikai drusku savādākām izdarībām. Jāņus svin, kad ir visgaņākā diena un visīsākā nakts.

Īsa īsa Jāņu nakts par visām naktsniņām:

Te satumsa, te izausa, te saulīte gabalā. 33200

Jāņus svin vasaras saulgriežos, kad saule pie debesīm uzkāpusi visaugstāk, kas pēc tagadējā kalendāra iekrīt 23. jūnijā. Mūsu dainas Jāņus vēl sauc par Jāņu dienu, Ziedu dienu un Zāļu dienu. Jāņu rītā (23. jūnijā) lec saulīte "mežu galus pušķodama" (33098), ļaudis steidz vēl nokavētos Jāņu sagatavošanas darbus paveikt.

Pašā Jāņu rītiņā man notika nelaimīte:

Sieru sēju, tas pārplīsa, suns apēda plācenīti. 53176

Jāņu dienā jau sākas vairākas Jāņu izdarības. Dienā notiek ēku, vārtu, istabu un dārzu *pušķošana* ar pušķiem, vainagiem, vītnēm, zariem, lapām un ziediem. Tam noderīgi ozoli, oši, kļavas, bērzi un citi koki.

Es pazinu to sētiņu, kur bij daudz jaunu puišu:

Liela ēka, maza ēka, vis' ar pušķi galiņā. 32329

Kaimiņpuiši brīnījās: ciema meitas vārtus pin.

Vai zināt, ciema puiši, rītu būs Jāņu diena. 53233

Dzirnaviņas raudājās, ka nelika vainadziņu,

Neraudiet, dzirnaviņas, likšu Jāņu vakarā. 32321

Jāņu mātes istabiņa ar bērziem izpušķota,
 Vai pietrūka ošu lapu, vai ar kuplu ozoliņu. B 20,82
 Izpušķoju bišu dārzu ar trejiem ziediņiem:
 Ar rozēm, magonēm, ar ozola lapiņām. 53283

Jāņu zāļu lasīšana ir tāpat Jāņu izdarība, kas sākas dienā un turpinās vakarā pēc saules rietēšanas un naktī līdz ausmai. Par Jāņu zālēm sauc visas zāles, ko lasa un plūc Jāņos. Jāņu bērni ir Jāņu zāļu lasītāji. Par Jāņu bērniem sauc visus Jāņu svinētājus, gan lielus gan mazus.

J. Audriņš Augstu cēla Jāņu zāles.

J. Audriņš Sieru sieru, alu alu!

Ganāmpulka sagaidīšana sētā ir nākošā svinīgā Jāņu izdarība dienā, kur galvenā uzmanība jauniešiem. Gani pirms pārdzīšanas pušķo lopus ar vainagiem, zariem, lapām, ziediem. Viņus sagaida saimniece - Jāņu māte un cienā ar sieru un pienu.

Gani dzina sētiņā, kupla liepa vārtus vēra;
 Tā nebija kupla liepa, tā bij Jāņu māmuliņa. 32425

Visi gaida Jāņu dienas: gani gaida, govīs gaida;
 Ganiem siers, ganiem piens, govīm bērzu vainadziņi. 32347

Vainagu vīšana ir trešā Jāņu dienas izdarība, kas turpinājas arī vakarā. Vainagus vij no lapām, sevišķi ozola, puķēm, āboliņa vai arī jauktus no lapām un ziediem. Vainagus liek galvā visi Jāņu svinību dalībnieki. Tie, līdzīgi Jāņu zālēm, ir auglības svētības nesēji.

Lietiņš lija Jāņu dienu, lietiņš Jāņu vakarā.
 Salij' mana Jāņu rota, Jāņu vīti vainadziņi. 33151

Es savai Jāņu mātei došu ziedu vainadziņu,
Lai tai auga labas govīs ziedainām kājiņām. 32693

Uzliekam tētiņam ozoliņa vainadziņu,
Lai bitīte uzsameta cekuliņa galiņā. 32693

Lietišš lija Zāļu dienu, lija Jāņu vakarā,
Jāņu bērni samirkuši, Jāņu zāles lasīdami. 53319

Visa bija Jāņu zāle, ko plūc Jāņu vakarā;
Ko plūc rīta saulītē, tā vairs lieti nederēja. 32401

Visas puķes noziedēja, papardīte vien nezied;
Papardīte Jāņu zāle, tā zied Jāņu vakarā. 32412

Jāņu bērni ar zālēm apveltī cilvēkus, lopus, kustoņus, arī viņu telpas un
pagalmu, tās nes svētību, dod veiksmi, auglību, vairošanos.

Jāņu bērni, Jāņu bērni, dariet savu vecu tiesu:
Dodiet zāles māmiņai, lai gotiņas lielas aug. 33278

Metam zāles laidarā, lai telītes vairojas;
Cik zālīšu, tik telīšu Jāņu mātes laidarā. 32448

Metam zāles istabā, lai nesnauda vērpējiņa,
Lai nesnauda vērpējiņa, lai snauž tēva arājiņi. 32685

Līgošana ir pati galvenā Jāņu izdarība, kas aizņem visu Jāņu laiku un sākas
jau pirms Jāņiem, ko tad sauc par ielīgošanu.

Kas tos Jāņus ielīgoja? Mūsu pašu ciema ļaudis;
Pirmie gani, pēc arāji, visu pēc jaunas meitas. 32353

Priekš Jānīša gan līgoju, pēc Jānīša nelīgoju:
Priekš Jānīša ziedi zied, pēc Jānīša neziedēja. F21,143

Līgošana turpinās visu dienu, vakaru un nakti. Aplīgo teiksmaino Jāni, visu
dzīvo un augošo radību - cilvēkus, lopus, kustoņus, tīrumus, dārzus.
Aplīgošanai tāda pati nozīme kā apveltīšanai ar Jāņu vainagiem un Jāņu
zālēm, tā veicina ražību, auglību, vairošanos.

Aplīgoju savu Kranci, savu lielu rožu dārzu,
Lai Krancīša vilks nenesa, lai rozītes nenosala. 32515

Aplīgoju tīrumiņus, ne jau savus aplīgoju;
Kad iziešu tautiņās, tad es savus aplīgošu. 53477

Vakarā ar Jāņu bērnu ierašanos sētā sākās īstie līgošanas uzvedumi. Jāņu
bērnu atnākšanai un sagaidīšanai daudz dziesmu. Ir dziesmas tuvojoties sētai,
pienākot pie vārtiem, gaidot iznākam Jāņu māti un Jāņu tēvu, apraugot istabu,
pagalmu, laidaru un dārzu, un to apveltīšana. Tad cienāšana ar Jāņu sieru un
Jāņu alu. Jāņu sieram un alum Jāņos simboliska nozīme: siers pārstāv laidaru,
alus druvas. Arī starp saimi un Jāņu bērniem var notikt aplīgošanās jeb

dziesmu kaŗš. Līgo visu nakti līdz ausmai. "Līgo!" nozīmē, ka daba līgojas savā audzelībā un briedumā, ko līgojot aplicina un veicina.

Visa Dieva radībiņa saulītē līgojas:

Rudzu vārpas, puķu ziedi, dižu mežu koku gali,

Veci ļaudis, mazi bērni, jauni puisi, jaunas meitas. 53508

Līgo saule vakarā, līgo gani sētiņa,

Līgo pati Mīļa Māra telītēm vārtus vērt. 32444

J. Audriņš

Jāņu diena lepni nāca...

J. Audriņš

Nu ir laiks Raganām...

Jāņuguns dedzināšana sākas pēc saules noiešanas un var ilgt visu nakti. To, dedzina augstākās vietās, lai būtu tālāk saredzama, tādēļ ceļ arī mucīņu ar sveķainu malku vai darvu kārts vai staba galā. Jāņuguni dedzina, pirmkārt, krāšņumam.

Sanāciet, Jāņu bērni, sagaidiet Jāņu dienu!

Jāņu diena lepni nāca, ugunis vizēdama. 53853

Visas malas atspīdēja Jāņu bērnu guntiņām,

Kalni, lejas atskanēja dzeltenīšu dziesmiņām. 33900

Cīņa ar ļaunumu. Jāņu naktī ir vislielākais gaismas un dzīvības spēks, ko izmanto skauģi, raganas, laumas, kas slauc govis, kaitē lopiem un druvām. Skauģi vēl tagad nav izskausti, tādēļ Jāņu naktī zirgus nejāj pieguļā un govis tur laidarā. Galvenie pretlīdzekļi ir jāņuguns un pīlādža (sērmūkšļa, pucenes) nūja vai zari, jo pīlādža ogas galā ir krusts, kas no tālas senatnes ir sarga un glābiņa zīme. Vēl cīnās ar dažādiem asumiem - dadžiem, nātrām, usnēm, abeļu zariem, adatām, izkaptīm, ecešām un citādi.

Nejāj, manu bālēliņ, Jāņu nakti pieguļā,

Skauģis tavu kumeliņu dzelzu zāli ēdinās. 32512

Skrien, ragana, šķērsu gaisu, ne manā sētiņā,
 Mana sēta dzelziem kalta, adatām jumti jumti. 32490
 Es iespraudu izkaptiņu savā govju laidarā,
 Lai raganas nosagrieza ātrajā skrējienā. 32474
 Iestādīju asu dadzi tīrumiņa maliņā,
 Lai tie burvji, raganiņas uz dadžiem plēvējās. 53442

Jāņu nakts rasa dod labu. Aitas dzen pieguļā, lai tās rasā baltas mazgātos.
 Govis Jāņu nakts rasu dabū rīta agrumā. Arī cilvēks top veselāks, ja mazgājas
 Jāņu nakts rasā.

Es izdzinu Jāņu nakti savas aitas pieguļā:
 Jāņu nakti zelta rasa, lai tās baltas mazgājas. 32445

J. Audriņš

Lai skan dūdas, stabulītes

J. Audriņš

Vecus puīšus drudzis krata

Dejas un rotaļas piederas jaunatnei Jāņu vakarā un Jāņu naktī. Tad skan
 kokles, ģīgas, stabules un bungas. Arī dejām ir zīmīga nozīme.

Sasagrieza rudzi mieži lielajā tīrumā;
 Tā sagrieza Jāņu bērni Jāņu tēva pagalmā. F 335,47
 Jāņu bērni danci veda apkārt kuplu ozoliņu,
 Es tev lūdzu, Jāņu māte, iaved danci istabā. 32606

Papardes ziedu Jāņu naktī meklē tie, kas ilgojas pēc laimes, jo ir ticējums, ka
 paparde zied Jāņu naktī, kad ļaudis to neredz. Ja kādam tomēr izdodas to
 redzēt, tad tas rod laimi un veiksmi.

Visas puķes noziedēja, papardīte vien nezied;
 Tā ziedēja Jāņu nakti, zelta miglu miglodama. 33414

Kas redzēja Jāņu nakti papardīti uzziedam,
Tas ligoja cauru gadu kā Jānītis vakarā. 53397

Jāņu nakti neguļ, bet kas to dara, tam neveicas.

Kas gulēja Jāņu nakti, gulēs visu vasariņu;

Kas ligoja Jāņu nakti, līgos visu vasariņu. F 596,809

Jāņos atjāj teiksmains saulgriežu tēls - Jānis greznā tērpā ar zobenu, kokli, tauri, bungām, ugunīm un ziedu vezumu. Viņa pavadoņos ir sieva, meitas, kalpi un kalpones. Par to izstāstīšu citreiz, mana mēle jau piekususi un mums abiem ar Kramu uznācis snaudiens šai siltā saulītē.

JĀŅUGUNS.

Uldis, Ina un Krams nodomājuši šogad Jāņu vakarā sarīkot greznāku jāņuguni un saaicināt pulku jauno jāņabērnu. Kad jāķežas pie darba, tad izrādās, ka pietrūkst zināšanas un varēšanas.

INA: Vectētiņ, ko tu domā par jāņuguni?

VECTĒTIŅŠ: Visās mūsu gadskārtas dienās dedzināts uguns, bet jo plaši dainas apraksta jāņuguni. Jāņu naktī uguns mirdz malu malās visādos veidos. Pats teiksmainais saulgriežu tēls Jānis it kā jāņuguns gādnieks un pats arī tās iededzinātājs.

Kas mirdzēja, kas vizēja viņa lauka galiņā?

Jānīts kūra uguntiņu savus bērnus gaidīdams.

32895

Jānīts sēd ozolā, vaska sveces rociņā.

Tās dedzina Jāņu nakti, lai redz ceļu Jāņu

bērni. 32894

Lej, Jānīti vaŗa sveci, liec kārtiņas galiņā,

Lai redzēja Jāņu bērni, Jāņu nakti ligojot.

53851

Īsa, īsa Jāņu nakts par visām naksniņām:

Te satumsa, te izausa pie Jānīša uguntiņas.

32891

Pats Jānis atved darvas mucu, ar ko kārtī vai stabā pacelt jāņuguni. Kurzemē to sauc par pūdeli.

Arvīds Brastiņš. JĀŅUGUNS, zīmējums

Visiem zirgi viegli tek, Jānīšam smagi tek:
Kā tam smagi netecēs - darvas muca vezumā. 53856

INA: Vai mums arī Jānis kurinās jāņuguni?

ULDIS: Tu nesaproti, tikai teiksmā Jānis kurina jāņuguni. Ļaudīm pašiem tas jādara.

VECTĒTIŅŠ: Visi Jāņu bērni var kurināt jāņuguni, bet kārtsgalā paceltu pūdeli spēj tikai lielie puisi.

Aizdedzini darvas mucu, lai spīd mūsu pūdelīte!

Jāņu bērni pretim nāca, Jāņu dziesmas dziedādami. 53838

Jāņu diena, Jāņu nakte, nu pats Jāņu vakariņš;

Nu pats Jāņu vakariņš pūdelīti dedzināt. 53844

Kam tecēji, tu māsiņa, Jāņu nakti kalniņā?

Tur redzēji pūdelīti ar gašiem zābakiem. 53846

Jāņu nakti muca dega augsta kalna galiņā;

Ciema puisi sanākuši Jāņu nakti priecāties. 32893

Visas malas atspīdēja Jāņu bērnu guntiņām.

Kalni, lejas atskanēja dzeltenīšu dziesmiņām. 32900

Sanāciet, Jāņu bērni, sagaidiet Jāņu dienu!

Jāņu diena lepni nāca, ugunīs vizēdama. 53853

ULDIS: Vai Jāņos dedzina tikai augstu paceltu jāņuguni?

VECTĒTIŅŠ: Nē. Arī uz zemes kurina jāņuguni, pat ļoti bieži.

Kas tur spīd, kas tur mirdz viņā birzes galiņā?

Mūsu puisi līgodami, dedzin' Jāņu uguntiņu. 32896

Es sakūru uguntiņu pašē Jāņu vakarēje.

Ai lūdzami, ciema puisi, atnākate sildīties. 53841

Kas tur kūra uuguntiņu, viņa lauka galiņā?

Tur sakūra Jāņu bērni, Jāņu dēlu gaidīdami. 53848

Ugunspuisis Jāņu nakti kurin' gaišu uguntiņu.

Tev es došu raibus cimdus, norakstītu nēzdodziņu. 53855

Jāņu zāļu lasītājiem citi kurina uguni kur sildīties. Pat namā un pagalmā kurina uguni.

Kuriet lielu jāņuguni pašā Jāņu vakarā!

Jāņu bērni nosaluši, Jāņu zāles lasīdami. 32897

Jāņu bērni nosaluši, Jāņu zāles lasīdami;

Kursim Jāņu uguntiņas, lai sildās Jāņu bērni. B 20,61

Sakur guni, māmuliņ, sava nama vidiņā!

Satecēja Jāņu bērni izmirkuši, nosaluši. 53852

Kur godīgs Jāņu tēvs, sakur guni pagalmā;
Jāņu bērni izmirkuši, Jāņu zāles lasīdami. 53849

Arī paši Jāņu zāļu lasītāji kurina uguni uz zemes.

Aiz kalniņa dūmi kūp, kas tos dūmus kūpināja?

Jāņu bērni kūpināja, Jāņu zāles lasīdami. 32889

Pat sveces izlietotas, lai Jāņu nakti darītu daiļāku.

Jo daiļāki Jāņu nakti zaļo mūsu ozoliņi.

Kā lai daiļi nezaļoja - Jāņu sveces apkārt deg! 53845

Nes māsiņa vaska sveci, bāliņš zelta lukturīti,

Lai Jānītis gaiši redz seglot savu kumeliņu. 32898

ULDIS: Paldies, vectētiņ, nu zināsim kādas ir jāņugunis. Visas dedzināsim.

INA: Visas gan. Sveces liksim uz galda zem liepas.

ULDIS: Tagad lūkošu sarunāt palīgus. Vectētiņ, ja nu Jāņu bērni jautās, kādēļ kurina jāņuguni, ko lai viņiem atbildu?

VECTĒTIŅŠ: Viens iemesls ir padarīt Jāņu svinēšanu krāšņāku ar uguņošanu. Otrs iemesls, lai atvairītu ļaunumu, jo latviešiem viss labais saistās ar gaišu un baltu, viss ļaunais - ar tumsu un melnu. Trešo iemeslu man grūtāk izskaidrot. Kad senos laikos Jāņi būs bijuši gada sākuma diena, tad tā ar taurēšanu, bungošanu un uguņiem izziņota visā zemē. Tādēļ arī teiksmainais saulgriežu tēls Jānis ir šās darbības gādnieks.

KRAMS stāstu nobeidz ar spēcīgu: Vau!

PAPARDES ZIEDS.

Tuvojas Jāņi, saule šķiež siltumu un gaismu, viss dārzs vienos ziedos. Uldis, Ina un Krams, sabāzuši degunus kopā, kaut ko klusām spriež un prāto. Pēc Krama astes var redzēt, ka viņš ir pilnīgā sajūsmā.

ULDIS: Skaidrs, kamēr lielie dedzinās jāņuguni, mēs klusām aiziesim meklēt papardes ziedu.

INA: Mežā būs tumšs, kā

Arvīds Brastiņš. PAPERDES ZIEDS, zīmējums

mēs redzēsīm? Un kā būs ar skauģiem, raganām, laumām, kas Jāņu naktī vazājoties apkārt?

ULDIS: Ja Krams varētu nākt līdz, tad būtu drošāk.

KRAMS: Var, var, var!

INA: Laikam bez vectētiņa padoma neiztiksim.

Uldis, Ina un Krams atrod vectētiņu koka ēnā.

INA: Vectētiņ, vai papardes zieds ir zils?

VECTĒTIŅŠ: Zils? Nē. Mūsu dainas skaidri apraksta, kāds tas ir, kad un kā paparde zied.

Visas lauku puķes zied, papardīte neziedēja;

Tā zied Jāņu naksniņā, kad ļautiņi neredzēja. 32411

Sīkas puķes, lielas puķes ziedēj' visu vasariņu;

Papardīte, gudreniece, tā ziedēja Jāņu nakti. 32409

Jāņu diena, Jāņu nakte, nu pats Jāņu vakariņis.

Visas puķes noziedēja, papardīte neziedēja;

Papardīte noziedēja pašē Jāņu vakarēje. 53362

INA: Bet kāds tad ir papardes zieds? Vai skaists?

VECTĒTIŅŠ: Dainas arī to mums pateiks.

Papardīte lielījās Jāņu nakti uzziēdēt;

Jāņu nakti uzziēdēt zeltītiem ziediņiem. 53327

Kas tur spīd, kas tur viz Jāņu dienas naksniņā?

Tur ziedēja papardīte zeltītiem ziediņiem. 53310

Visas puķes noziedēja, papardīte vien nezied;

Tā ziedēja Jāņu nakti, zelta miglu miglodama. 32414

Iem, māsiņas, lūkoties Jāņu nakti papardītes,

Jāņu nakti papardītes zied trijiem ziediņiem. 53257

Tātad papardes ziedus var redzēt pa gabalu spīdam vai zeltaini miglojam.

Kādreiz Latvijā siltākā laikmetā būs papardes vairāk ziedējušas, bet tagad ziedus grūti atrast. Kas atrod papardes ziedu, tam laime visu gadu.

Kas redzēja Jāņu nakti papardīti noziedam,

Tas ligoja cauru gadu kā Jānītis vakarā. 53307

Staigājot vaļīgos apavos, tajos var gluži nejauši iekrist papardes zieds. Ir pasaka, teika vai nostāsts, ka reiz kādam puisim, pašam nezinot, iekritis vīzē papardes zieds. Tad gan viņam laimējies. Bijis uzreiz veicīgs, varens, gudrs. Izstaigājis pus pasauli, uzvarējis nezvērus, aizdzinis ienaidniekus, atbrīvojis ķēniņmeitu un dabūjis pat pus valsti.

Apsaāvu liepu vīzes Jāņu dienas vakarā,

Lai iekrita papardzieds, Jāņu nakti staigājot. 53245

Daudzi ir meklējuši papardes ziedu, bet ne visi to atraduši. Tas jānolūko klusi un slepeni.

Papardīte uzziedēja pašā Jāņu naksniņā;

No tālienes puīši nāca papardītes lūkoties. 53328

Tomēr nevajag domāt, ka papardes zieds vien dod laimi, arī pati paparde ir svēta (32408). Ir Māras paparde un arī ir Jāņu zāle, kas dod svētību tiem, kas plūc Jāņu zāles, pin vainagus un līgo.

Visas puķes noziedēja, papardīte vien nezied;

Papardīte Jāņu zāle, tā zied Jāņu vakarā. 32412

Visas bija Jāņu zāles, ko plūc Jāņu vakarā:

Cita nātre, cita ušņa, cita Māras papardīte. 32402

INA: Paldies, vectētiņ, nu mēs zināsim.

Uldis, Ina un Krams nolien citā dārza stūrī apspriesties.

ULDIS: Tik viegli gan nevarēsim atšķirt papardes ziedu no citiem spīdumiem.

Arī Jāņa sievas sakta spīd un mirdz.

Kas spīdēja, kas vizēja papardīšu krūmiņā?

Jāņa sievas zelta sakta, tā spīdēja, tā vizēja. 33009

INA: Tas jauki, gan atšķirsim. Man tikai šausmīgas bailes no skauģiem, raganām un laumām.

ULDIS: Par to nebēdā, es ņemšu līdz pīlādža kūju, tad neviens mums nekā nevarēs padarīt. Dainā skaidri teikts, ka tā palīdz vienmēr.

Es savām telītēm pīlādžkūju kūtī liku,

Lai raganas nenobūra, Jāņu nakti staigādamas. 53440

INA: Es atkal dadžus.

Pirmo zāli dadzi rāvu, raganai acis dūru,

Raganai acis dūru, lai tā mani neredzēja. 53451 v.

ULDIS: Krams gan nemācēs klusi slēpties un līst. Nevarēsim viņu ņemt līdz.

KRAMS: Vai, vai, vai! Vai, vai, vai!

JĀNIS-DIEVADEĻS.

INA: Vectētiņ, es nevaru un nevaru sagaidīt, kad tu mums pastāstīsi, kā solīji, par brīnumaino Jāni, kas mūs apciemošot Jāņos.

VECTĒTIŅŠ: Labi, solīts paliek solīts. Varam brīdi pakavēties ar Jāni, kas mūs iepriecina katrā ziedu laikā. Viņš nāk mums līdz no dziļas senatnes.

Jānim seni un tāli radi Indijā: Sanskritā to izteic kā Deva-yoni (pusdievība) un Deva-jana (ceļš); Romiešu - latīņu Januss ar divām sejām, kas dala gadu vecā un jaunā. Semītu Yohanan no vēl senākā Ea-Oann. Arī pie mums Jānis ir jau

no āriešu pirmtautas laikiem un vairāk par divsimts dainu viņu izceļ mūsu acu priekšā kā dzīvu. Ar Jāņa atnākšanu mums senāk sācies jaunais gads.

Jānīts brauc katru gadu, atved ziedu vezumiņu:

Še saujiņa, te saujiņa, lai zied visa pasaulīte. F 333,334

Jānīts nāca par gadskārtu savus bērnus apraudzīt:

Vai tie ēda, vai tie dzēra, vai Jānīti daudzinaja.

Gana ēda, gana dzēra, gan Jānīti daudzinaja. F 335,32

ULDIS: No kurienes Jānis nāk?

VECTĒTIŅŠ: Jānis nāk no Jāņa kalna.

Kas tur spīd, kas tur mirdz Jāņa kalna galiņā?

Spīd Jānīša vācelīte, sudrabiņa sloksnītēm. F 145,29

Kupla liepa uzauguse Jāņa kalna galiņā,

Tur Jānītis apsegloja ābolainu kumeliņu. 32952

Teiksma par Jāni ir augsts dzejas darbs, ko mūsu tauta veidojusi daudz tūkstoš gados. Nav šaubu, ka ar spožo vāceli tēlota saule, ko vēl citas dainas dēvē arī par zelta zirni, zelta zīli, zeltābolu. Viss labais pasaulē nāk no saules. Daudz dainas tēlo dzīvi un darbus Jāņa kalnā, Jāņa sētā, kas gan līdzīga ļaužu sētām, bet plašāka, cēlāka, greznāka un bagātāka.

Kas tās tādas lielas mājas, kam tie kupli koku dārzi?

Tās Jānīša lielas mājas, tie Jānīša koku dārzi. 32520

Kam tā tāda liela pile tai celiņa maliņā?

Tai pilej treji vārti, visi treji sudrabiņa;

Pa vieniem Dievs iebrauca, pa otriem Mīļa Māra,

Pa trešiem Jānīts brauca div' dzeltenī kumeliņi. 32612

Kas to zeltu izlaistīja pa Jānīša rudzu lauku?

Dieviņš zeltu izlaistīja, tīru maizi gribēdams. 32548

Nevienam tāda dzīve, kā tam mūsu Jānīšam:

Visapkārt bērzu birze, vidū saule laistījās. 32735

Nevienam tāda vaļa, kā tam mūsu Jānīšam:

Tas saviemi kumeliemi no ozola stalli cirta,

Vaļa grīdu darināja, zelta siles kaldināja. 32736

Jānīts vāģus kaldināja deviņiem skrituļiem,

Ar ko miežus, ar ko rudzus klētiņā ritināt. 32571

Kas piesēja melnu zirgu pie Jānīša klēts durvīm?

Dievadēli piesējuši miežus, rudzus mērodami. 32574

Sit, Jānīti, zelta vadzi savas kūts dibenā,

Tur pakāra Mīļa Māra savu baltu slaucenīti. 32452

Nevienam tāda laime, kāda laime Jānīšam;
Tam izauga piecas vārpas viena stiebra galiņā. 32737

INA: Es arī zinu dainu par Jāni:

Ai Jānīti, Dievadēls, tavu skaistu augumiņu!

Dievs dod man lielai augt, būšu tava līgaviņa. B 31,1174

ULDIS: Redzi nu, Kram, kas tādām meitenēm kā Ina, ir prātā!

KRAMS: Ai, ai, ai!

VECTĒTIŅŠ: Inai taisnība, ka Jānis ir Dievadēls. Dainas par Dievadēliem sauc saulgriežus, debesu spīdekļus un gaismas parādības. Jānis ir visvairāk un visskaidrāk pieminētais Dievadēls ar vispilnīgākajām Dievadēla īpašībām, jo pats Dievs no senatnes saukts par Debestēvu. Inai ir taisnība, ka Jānis ir arī skaistākais un brašākais Dievadēls:

Nevienam tā nebija, kā tam mūsu Jānītim:

No kājām ziedi bira, no rokām sudrabiņš. 32731

Jānītim zelta josta, sudrabiņa zobentiņš;

Mirdz jostiņa, spīd zobenis pa vārtiem iejājot. 58888

Vai Jānīti, Dievadēls, tavu platu cepurīti!

Visa plata pasaulīte apakš tavas cepurītes! 32909

Vai Jānīti, Dievadēls, tavu kuplu cepurīti!

Apakš tavas cepurītes auga mani mieži, rudzi. 32907

Apakš tavas cepurītes visi meži ēnojas. 32908

Jānis nav iedomājams bez zirga.

Ai Jānīti, Dievadēls, tavu daiļu kumeliņu!

Zīda sega, zelta segli, sudrabiņa iemauktiņi. 32906

Ai Jānīti, Dievadēls, tavu augstu kumeliņu!

Caur mežiem pieši spīd, meža galos cepurīte. 32905

Nem, Jānīti, augstu zirgu, apjāj manu tīrumiņu,

Cel asniņus augstumā, min zālīti zemumā. 32559

Kas spīdēja, kas mirdzēja augsta kalna galiņā?

Jānīts kala kumeliņu ar sudraba pakaviem. 32947

Jānīts savu kumeliņu jūriņā peldināja,

Pats sēdēja kalniņā, zelta groži rociņā. 32939

Jāņos, ja uzmanīgi klausīsīties, tad sadzirdēsīsim starp Jāņu dziesmām, skaņām un trokšņiem paša Jāņa koklēšanu, taurēšanu un bungošānu, kā aicinājumu visai tautai pulcēties Jāņu svinēšanai.

Jānīts sēž ozolā, zelta kokles koklēdams,

Kāp, Jānīti, no ozola, nāc manā sētiņā,

Nāc manā sētiņā, koklē savas zelta kokles! 32940

Pūt, Jānīti, vaŗa tauri, kalniŗa stāvēdams,
Lai ceļās Jāŗu bērni no maliŗu maliŗām. 32883

Jānīts Jāŗu vakarā Jāŗu bērņus sataurēja;

Kad pagāja Jāŗu diena, ar bungām aizraidīja. 32866

Jānīts sita vaŗa bungas vārtu staba galiŗa,
Lai sanāca Jāŗu bērni, lai atnesa Jāŗu zāles;

Lai atnesa Jāŗu zāles, lai Jānīti daudzināja. 53916

Dievadēliem ir ģimenes, arī Jānim ir sieva, meitas un dēls.

Jānīŗam skaista sieva, par visām sieviŗām:

Sieru ēda, pienu dzēra, sulīŗās mazģājās. F 614,3

Pats Jānītis, Jāŗa sieva, abi labi ģērbusies;

Pats Jānītis zābakos, Jāŗa sieva kurpītēs. F 214,1242

Kas tur spīd, kas tur mirdz Jāŗa kalna galiŗa?

Jāŗa sievai skaistas pogas, tās spīdēja, tās mirdzēja. B 31,775

Kas tur spīd, kas tur viz papardīŗu krūmiŗa?

Jāŗa sieva zāles lasa, pilnas krūtis sudrabiŗa. 33012

Jānīŗim div' meitiŗas: viena liela, otra maza;

Tā lielā zeltu nesa, tā mazā sudrabiŗu. 32992

Jānīŗim dēls piedzima pašā Jāŗu vakarā,

Jau rītā ganos gāja apautām kājiŗām. 32991

Jānim sieva pazuduse, sīkajos paparŗos.

ŗķirstīsim paparksnīŗus, meklēsim Jāŗa sievu. B 19,31

Jānīts brēca, Jānīts sauca, Jānim sieva pazuduse!

Nebrēc, Jānīt, nesauc, Jānīt, gan sieviŗu dabūsim... B 19,1096

Jānim sieva nozudusi Jāŗu dienas vakarā;

To atrada Pēterdienu, ar ziediem apbiruŗu. F 333,202

ULDIS: Vai tu, Ina, dzirdēji, ka Jānim ir jau skaista sieva?

INA: Mans jaukais redzējums izgāis is tālumā.

VECTĒTIŅŗ: Neskumsti, Ina, vēl nav tavs īstais laiks sirŗu vienībai. Gan
Lai me atradīs īsto vēl nezināmo, kad pienāks tavs ziedu laiks.

Arvīds Brastiņŗ, Jāŗu zīmējums.